

Колюшев Ілля Іванович — дослідник фауни хребетних тварин

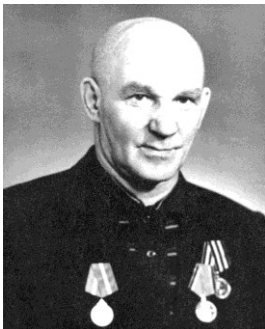
Володимир Рошко, Арпад Крон, Олександр Корчинський

Зоологічний музей Ужгородського університету (Ужгород)
e-mail: kron83arpad@gmail.com; orcid: 0000-0002-5708-8440

ROSHKO, V., A. KRON, O. KORCHYNSKY. Koliushev Illia Ivanovich — researcher of vertebrate fauna. — Illia Kolyushev was the first head of the Department of Vertebrate Zoology, the founder of theriological research in the Ukrainian part of Transcarpathia. Illia Ivanovich is the permanent curator of the Zoological Museum of Uzhhorod University. He was awarded the Order of Labour of the Second Degree and the Diploma of the Government of Vietnam — the Order of the Red Banner of Labour. He was member of the societies of ‘Knowledge’, ‘Nature Protection’, ‘Hunters and Fishermen’. He published 34 scientific papers in vertebrate zoology during his life. He was awarded the title of professor by the decision of the Supreme Attestation Commission of the USSR on 18 September 1963.

Біографічні деталі

Ілля Іванович Колюшев народився 30 липня 1904 р. у багатодітній сім'ї (11 братів та сестер) в с. Купишиха Тверської губернії (Росія). Вчився у церковноприходській школі. З 16 років працював та паралельно відвідував вечірню школу II ступеня в Каменському. У 1923 р. навчався в Першому Московському медичному інституті, а після його реорганізації в 1924 р. — Томському державному університеті (ТДУ). Ілля Колюшев відчував потяг до вивчення зоології, тому перейшов з медичного на біологічний факультет Томського університету. Після закінчення університету впродовж трьох років (1931–1933 рр.) навчався в аспірантурі при кафедрі зоології рідного вишу, а згодом розподіляється на цю ж кафедру викладачем.

Ілля Колюшев під час навчання брав участь в експедиції на півострів Таймир; у 1931–34 рр. здійснив експедиції в Усть-Майський район Якутії для організації мисливських господарств. У 1934 р. організував песцеві промисли в Якутії. З 1930 р. працював у Томському університеті: завідувач Зоологічного музею, з квітні по серпень 1938 — в. о. ректора Томського державного університету імені Валеріяна Володимировича Куйбишева (ТДУ) і з того ж року — завідувач кафедри зоології хребетних тварин ТДУ.

Рис. 1. Ілля Іванович Колюшев, Фото з вікіпедії (з позначкою «Федір Куртяк — власне фото»).

У 1936 р. захистив кандидатську дисертацію, після чого обраний старшим науковим співробітником, доцентом. Відзначився як активний громадський діяч, викладач, завідувач кафедри зоології хребетних тварин.

Колюшев І. І. член КПРС з 1925 вдало поєднував партійну роботу та наукову. У період з 1941 по 1947 рр. мобілізований до армії, де по 1944 р. обіймає посаду секретаря парткомісії Першого Томського артилерійського училища, а з 01.1944 по 08.1947 — секретар парткомісії Академії зв'язку ім. Будьонного (м. Ленінград). В армії дослужився до звання майора та отримав дві медалі. Після демобілізації за направленням Міністерства вищої освіти СРСР у 1947 р., вже як канд. біол. наук та доцент, І. І. Колюшев приїздить до новоствореного Ужгородського державного університету (УжДУ) для організації на біологічному факультеті кафедри зоології хребетних. З великим задоволенням розпочав досліджувати фауну хребетних, а особливо мисливсько-промислові тварини та птахи радянських Карпат.

Відтоді і в подальші 20 років (1947–1967 рр.) І. І. Колюшев завідував кафедрою зоології в різних її інтерпретаціях. За досвід та організаційні здібності Ілля Івановича призначають у 1948 р. на посаду проректора УжДУ з навчальної роботи. На цій посаді він перебував до 1951 року. З 9 березня 1956 р. по 1957 рр. І. І. Колюшев очолює хіміко-біологічний факультет, обіймаючи посаду декана. У 1960–1961 рр. Ілля Іванович був відряджений як консультант-викладач на кафедру зоології Ханойського університету (В'єтнам).

Впродовж перебування в УжДУ (1947–1967) був організатором практично всіх зоологічних досліджень на Закарпатті.

Ілля Іванович помер 1 жовтня 1967 р.

Ключові наукові доробки в теріології

Ілля Іванович Колюшев — один із перших визначних дослідників звірів Українських Карпат. Кандидатська робота Іллі Івановича пов'язана з вивченням ссавців різних частин Сибіру, куди від неодноразово відправлявся як голова експедиції. Тема наукової роботи: «Млекопитающие крайнего Севера Западной и Средней Сибири». Під час роботи в Сибіру та Якутії, де зібрав величезну колекцію тварин, що зберігається в музеї та на кафедрі зоології хребетних ТДУ, описав нові підвиди ссавців — полівки-економки з низовини р. Таз, Єнісей і Лена та зайця-біляка Бегічева: *Microtus oeconomus kjusjurensis* Koljushhev 1935 та *Lepus timidus begitshevi* Kolyushev 1936.

У праці «Ссавці Крайньої Півночі Західного та Середнього Сибіру» (1936) автор відмітив відсутність вагомих морфологічних відмінностей середнього Сибіру від північного. Але найбільш вираженою є різниця, що направлена до зменшення тепловіддачі (сильний розвиток хутра, укорочені вуха та хвіст, збільшення розміру тіла та запасу жиру). Фауна ссавців сильно насичена, половина з яких складають гризуни. Вперше описані види та доведено

нове систематичне положення для *Sorex ultimus*. У висновках І. І. Колюшев відмічає, що широтний поділ округів на ділянки (як це пропонує Тугаринов) на наявному матеріалі є неможливим. Але не можна також пояснювати широтні відмінності фауни лише екологічними причинами (як це робив С. П. Наумов). Ймовірно, слабка розчленованість фауни у широтному напрямку обумовлена переважно молодістю самої фауни.

Привіз до Ужгородського університету ряд напрацювань та колосальний досвід роботи, де за його ініціативи вивчалася фауна Українських Карпат.

Протягом життя опублікував 34 наукові праці в галузі зоології хребетних. У його працях глибоко й широко висвітлюються питання аналізу видового складу, екологічних особливостей і господарського значення хребетних тварин Українокарпатського регіону.

Зокрема, в праці: «Короткий нарис фауни гризунів Закарпатської області» (1953) автор детально описує видовий склад мишовидих гризунів за їх поширенням та чисельністю. Серед опрацьованих 21 виду для гірської частини цього регіону вперше відмічає мишівку лісову (*Sicista betulina* Pall.).

Серед праць, присвячених ссавцям, — «Короткий нарис фауни гризунів Закарпатської області» (1953), «Промислові звірі Закарпаття» (1955), «Про вертикальне поширення ссавців Закарпаття» (1957), «Матеріали щодо кажанів Закарпаття» (1958), «Хребетні тварини Карпат і їх охорона» (1964), «Підсумки кільцювання рукокрилих в Українській РСР» (1968–1970) та ін.

Ілля Іванович був беззмінним куратором Зоологічного музею з часу приїзду в Ужгород, аж до смерті. Наукові дослідження проводив за напрямками: зоологія, порівняльна анатомія хребетних, зоогеографія, екологія тварин. Здійснив значну кількість наукових зоологічних експедицій, зокрема в Карпати (зібрав колекцію тварин цього краю, що поповнила фонди організованого колективу Зоологічного музею Ужгородського університету).

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Під час відрядження 1960–1962 рр. до Ханойського університету та педагогічного інституту (В'єтнам), на посаді консультанта-викладача кафедри зоології, видано два навчальні посібники в'єтнамською мовою: «Біологія наземних хребетних тварин» та «Керівництво з великого практикуму по зоології», загальним обсягом 15 друкованих аркушів кожен. За плідну та якісну роботу по розвитку вишівської освіти й науки у В'єтнамі на кафедрі зоології Ханойського університету Іллю Івановича нагороджено орденом Праці і грамотою уряду В'єтнаму та орденом Трудового Червоного Прапора.

Окрім теріологічних доробків, він приділяв увагу й іншим хребетним і був автором праць: «Матеріали щодо амфібій Закарпаття» (1956), «Фауна хребетних тварин Українських Карпат» (1959), «Хребетні тварини українських Карпат та їх господарське значення» (1964). Велику вагу мають і науко-

во-методичні публікації Іллі Івановича: «Короткий визначник риб» (1949) та «Визначник амфібій і рептилій Закарпатської області» (1952).

Енергійний природодослідник, справжній науковець і педагог за покликанням, Ілля Іванович розгортає наукові дослідження фауни хребетних Карпат, залучає до їх вивчення студентів, виховує і формує своїх учнів у кращих традиціях академічної зоології. Серед відомих учнів І. І. Колюшева — проф. І. Турянин, проф. Ю. Крочко, акад. НАН України М. Шуба. Рішенням Президії ВАК СРСР від 18.09.1963 І. І. Колюшеву присвоєно звання професора.

Ілля Іванович також був членом товариства «Знання», «Охорона природи», «мисливці та рибалки», незмінний голова Ужгородського відділення Московської спільноти дослідників природи.

Література

- Абеленцев, В. И., И. И. Колюшев, Ю. И. Крочко, К. А. Татаринев. 1968–1970. Итоги кольцевания рукокрылых в Украинской ССР за 1939–1967 гг. Сообщение 1–3. *Вестник зоологии*, 1968 (6): 59–64; 1969 (2): 20–24; 1970 (1): 61–65.
- Колюшев, И. И. 1936. Млекопитающие Крайнего Севера Западной и Средней Сибири. *Труды Биологического научно-исследовательского института. Томск*, 2 (8): 229–325.
- Колюшев, И. И. 1953a. Краткий очерк фауны Закарпатской области. *Научные записки Ужгородского университета*, 8: 143–189.
- Колюшев, И. И. 1953b. Костные остатки из раскопок древнеславянского поселения на Радванке (г. Ужгород). *Научные записки Ужгородского гос. университета*, 8: 185–189.
- Колюшев, И. И. 1955. Промысловые звери Закарпатья. *Научные записки (биология). Ужгородский университет*, 11: 5–36.
- Колюшев, И. И. 1956. Итоги изучения позвоночных животных за 10 лет (1945–1955). *Научные записки Ужгородского университета*, 21: 31–40.
- Колюшев, И. И. 1957. О вертикальном распределении млекопитающих Закарпатья. *Ужгородский гос. университет. Доклады и сообщения, серия биологическая*, № 1: 29–30.
- Колюшев, И. И. 1958. Материалы по летучим мышам Закарпатья. *Наукові записки Ужгородського державного університету*, 31: 27–31.
- Колюшев, И. И. 1959. Фауна позвоночных животных Советских Карпат. *Научные записки Ужгородского гос. университета*, 40 (Фауна и животный мир Советских Карпат): 3–20.
- Колюшев, И. И., 1964. Хребетні тварини Карпат і їх охорона. *Охороняймо природу*. Карпати, Ужгород, 176–195.

РОШКО, В., А. КРОН, О. КОРЧИНСЬКИЙ. Колюшев Ілля Іванович — дослідник фауни хребетних тварин. — Ілля Колюшев — перший завідувач кафедри зоології хребетних, фундатор теріологічних досліджень в українській частині Закарпаття. Ілля Іванович був беззмінним куратором Зоологічного музею УжДУ. Нагороджений орденом Праці і грамотою уряду В'єтнаму — орденом Трудового Червоного Прапора. Член товариства «Знання», «Охорона природи», «мисливці та рибалки». Протягом життя опублікував 34 наукові праці в галузі зоології хребетних. Звання професора отримав рішенням ВАК СРСР 1963 р.